

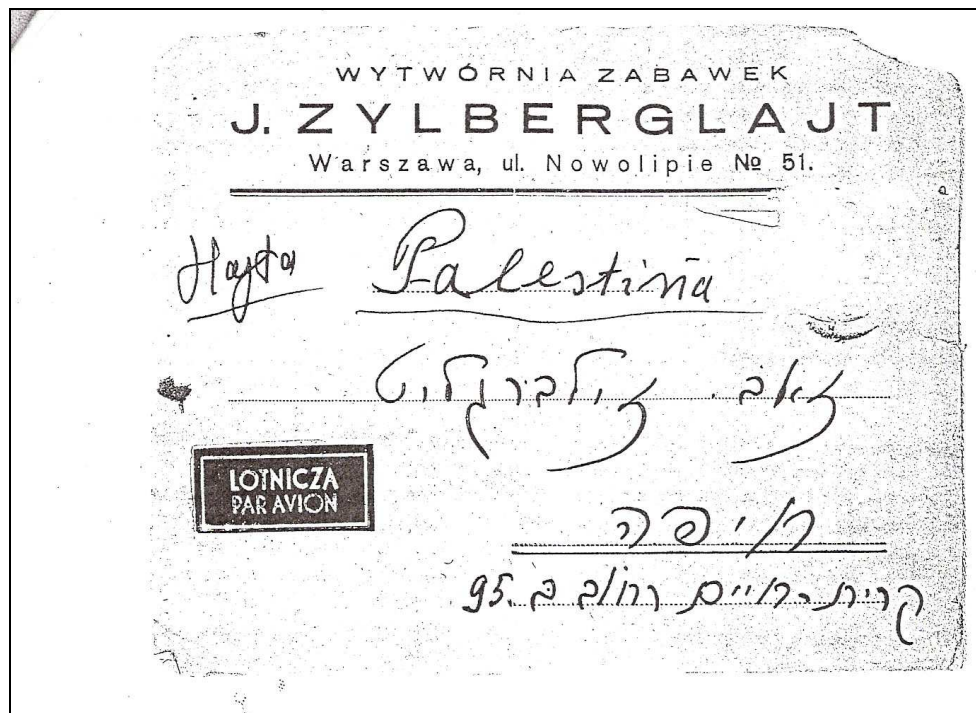
מסמכים מספרים:
מקריית חיים לגיטו ורשה וחזרה 1941-1940

מאת: יורם בר-גל

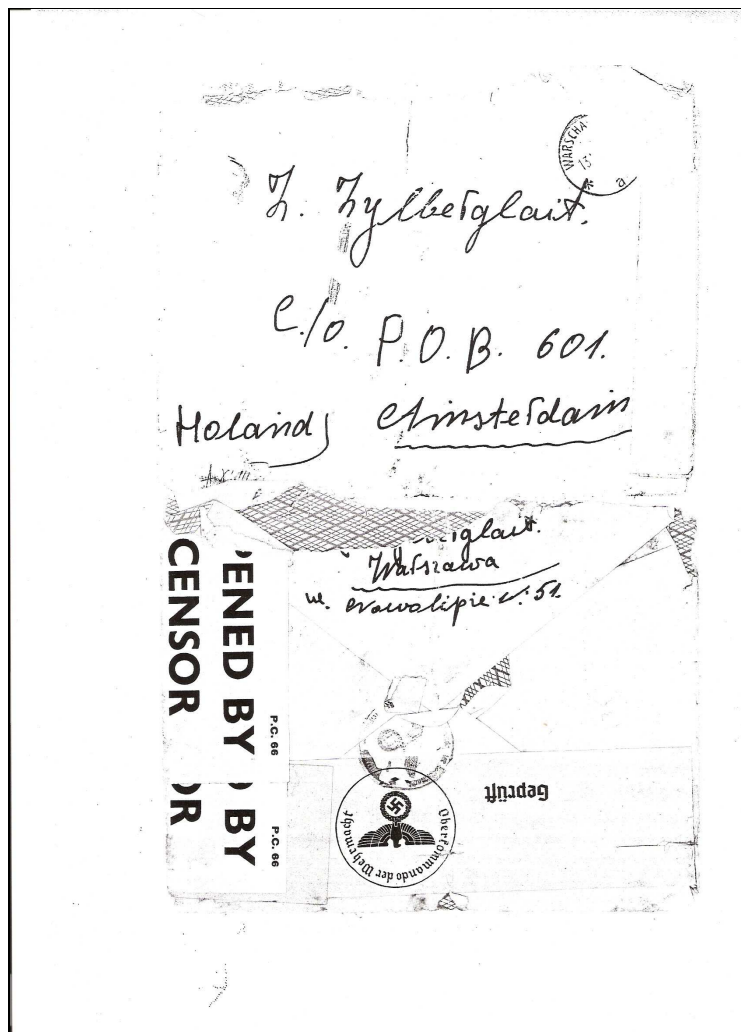
bargal@geo.haifa.ac.il

<http://geo.haifa.ac.il/~bargal/index.html>

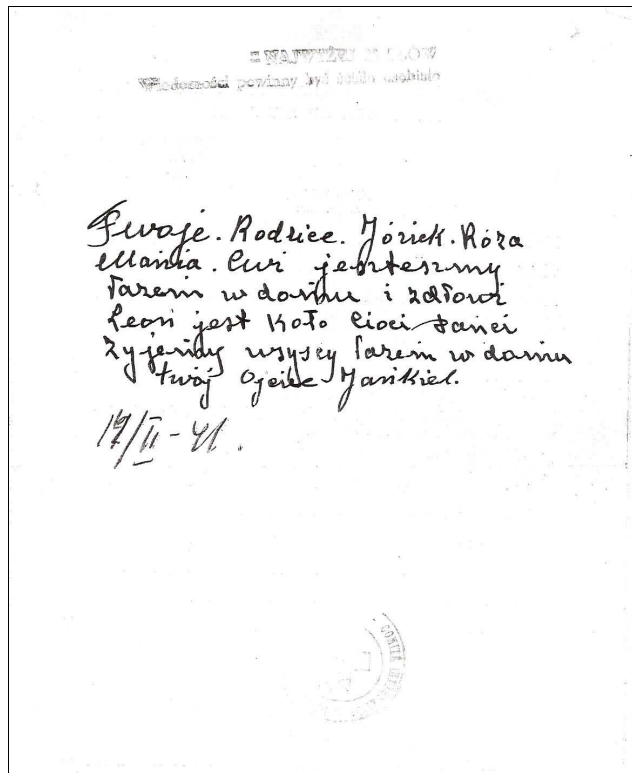
נספר סיפור שנחשף מתוך מסמכים שנמצאו ארוזים בשקיות פלסטיק של "הצרכן בקריית חיים", בבניידם בביתו של אבי זאב זילברגלייט, שהלך לעולמו ב 1995. בשקיות שמר מאות מכתבים, מסמכים שונים, קבלות ופתקים מאז עלותו לארץ, כאשר "גנב את הגבול" המנדטורי מלבנון בדרך בלתי ליגאלית בשנת 1933. בוורשה, הותיר משפחה - הורים, שני אחים ואחות, ועשרות דודים ובני דודים. לאביו, יעקב, היה בית מלאכה ליצור צעצועים וקישוטים לקריסמס, שהיה מוכרם לא רק בפולין אלא גם ברחבי גרמניה. הוריו דיברו יידיש, יידעו שפת קודש. הקשר בין אבי, שהיה בן 23 כשעלה לארץ, והוריו היה רצוף. תחילה המכתבים הגיעו לדירה שכורה שבה גר בחיפה ולאחר שנבנה הבית ברחוב ב' 95 נשלחו המכתבים לקריית חיים. (ראה מעטפה). קצב התכתובת היה גבוה למדי כשמונה עד עשרה מכתבים לשנה ובהם בדרך כלל נמסר מידע משפחתי שוטף שנכתב לרב על ידי אביו.

פרוץ המלחמה העולמית בשנת 1939, הותירה את אבי בחוסר ידיעה מה עלה בגורל המשפחה בוורשה כמו רבים אחרים שהיו להם קרובים בארצות המלחמה. לכן לא ציפיתי כי אמצא בשקיות הניילון, תכתובת או מסמכים מתקופה זו. להפתעתי הרבה גיליתי מעטפה מסויימת ארוזה בתוך מעטפה אחרת, ובפנימית שבהן מכתב קצר מהוריו כנראה מחודש מרץ 1940 שנשלחו מגיטו ורשה.

המעטפה הפנימית שהכילה את המכתב עצמן, מעידה כי הוא נבדק על ידי הצנזורה הנאצית בגיטו. לאחר הבדיקה נשלחה המעטפה מוורשה אל "זילברגלייט, אצל תיבת דואר 601 אמסטרדם". אין לי מושג מה היתה אותה תיבת הדואר, שממנה שוגר המכתב לאחר מכן אל אבי בקריית חיים, מכתב שיצא כאמור מתוך הגיטו. (ראה מעטפה עם סמלי הצנזורה הנאצית). במכתב מספר אחיו יוסף, כי המשפחה כולל ההורים נמצאת ביחד בבית, והוא מבקש שאבי ימשיך לשלוח להם מכתבים נוספים מהארץ.

כנראה בעקבות קבלת מכתב זה, פנה אבי בדצמבר 1940 אל הצלב האדום בירושלים (ראה מסמך של הצלב האדום), ומילא טופס "חקירה" לקבלת מידע על המשפחה בוורשה, הטופס אושר בירושלים ב 6 בינואר 1941. בטופס הוא מבקש לדעת פרטים על מצבם של הוריו ואחיו, ומודיע להם כי אצלו הכל בסדר. הטופס הגיע לידי הצלב האדום בוורשה ונמסר למשפחת אבי, הממלאת טופס תשובה בחסות הצלב האדום. הטופס התיר לכתוב רק 25 מילים. טופס התשובה יצא מהגיטו ב 20 במרץ 1941, והגיע בתאריך לא ידוע לקריית חיים. (ראה מסמך – מכתב אחרון מהגיטו) במילים ספורות, כתב אביו יעקב כי מצב כולם בסדר והם ביחד בבית, אבל מוסיף משפט כאילו סתמי, שאחיו של אבי – ליאון, נמצא אצל הדודה דנצה, והוא כבר לא איתם. אבי הבין את משמעות המידע הזה - כי הדודה דנצה גרה בביאליסטוק בגבול עם ברית המועצות. מכך הוא הסיק כי אחיו איננו בגיטו וכנראה ברח לברית המועצות..

אבי יזם פעולה נוספת בעזרת הצלב האדום - משלוח חבילות למשפחתו בגיטו. מה הכילו חבילות אלה אינני יודע. אבל יישן בעזבון אבי מספר קבלות של חבילות ששלח בחסות הצלב האדום מירושלים באותן שנים. מתוך הקבלות אפשר ללמוד כי מחיר משלוח החבילות היה קרוב לגובה שכר עבודה של כחודש ימים של אבי. מאז פרוץ מלחמת עולם השנייה אבי עבד בעבודות מזדמנות במחנות הצבא הבריטי במפרץ חיפה, ובשנת 1942 התחיל לעבוד כפועל בבית חרושת "פיניציה" שזה אך הוקם. (היום יש במקום המפעל קניון "חוצות המפרץ")

From :

WAR ORGANISATION OF THE BRITISH RED CROSS
AND ORDER OF ST. JOHN

To :

Comité International
de la Croix Rouge
Genève

P.O.B. 1085,
David Building,
Jerusalem.

ENQUIRER
Fragesteller

Name ZYIBERGLAJT
Christian name ZEW
Vorname
Address KIRJAT HAIM, RECHOW B 95
PALESTINE

Relationship of Enquirer to Addressee SON

Wie ist Fragesteller mit Empfänger verwandt?

The Enquirer desires news of the Addressee and asks that the following message should be transmitted to him.

Der Fragesteller verlangt Auskunft über den Empfänger. Bitte um Weiterbeförderung dieser Meldung.

Ich, Zew sowie Jena, Daniel sind alle gesund.

Bitte schreib wie es Euch allen zu Haus geht.

Dein Sohn

Zew Zilbergljajt

Date 5th December 1940.

ADDRESSEE
Empfänger

Name ZYIBERGLAJT

Christian name J.

Vorname

Address WARSAW - POLAND

STR NOWOLIPIE 51/30.

- 8 JAN. 1941

5000-12.10.40-G.C.P.

אין ספק שמשלוח החבילות לגיטו, רושש את הקופה הקטנה המשפחתית, עדות לכך הוא פנקס החסכונות של קופת מלווה הסתדרותית להלוואות דיור. אבי הפסיק לשלם את התשלום החודשי לחיסכון, ובתחילת 1944, הודיעה לו קופת החיסכון כי על פי התקנון, הוא הפסיד לא רק את זכותו להלוואות ולדיור אלא גם את כספו.

מה קרה לחבילות? האם הגיעו ליעדן? האם כדאי היה לאבי להפסיד את כספי החסכונות לדירה? אין לדעת בודאות, אבל פתרון חלקי נמצא כי - "סדר גרמני זה סדר גרמני". בעבודת "בילוש" נוספת איתרתי את

רשימת החבילות שנמסרו על ידי הצלב האדום וארגוני עזרה אחרים בבתי הדואר בגיטו וורשה במהלך השנים 1940-1941. ברשימת מקבלי החבילות שהגיעו מחו"ל, נמצא שמו של בן דוד אבי שלמה זילברגלייט, שאסף חבילה מספר 3494-470. סביר להניח כי זאת החבילה שיצאה מקריית חיים, וששמחירה היום ניתן לקנות מחשב נייד.

במקביל, חיפש אבי דרך לאתר מה עלה בגורל אחיו הבכור ליאון, שברח כאמור לביאליסטוק. בדרך שלא ברורה, יתכן אף בעזרת הצלב האדום, הצליח לאתר אותו במחנה מעצר ברוסיה, ליד ארכנגלסק (גבול פינלנד), שהיה מיועד למאות אלפי הפליטים שברחו מפולין, ביניהם חיילים מהצבא הפולני שהובס בתחילת המלחמה. לא ברור מה הייתה עוצמת הקשר עם ליאון במהלך השנים 1941-1945, אבל התקבלו מכתבים ממנו ממקומות לא מזוהים. ידוע כי עקב הפלישה הגרמנית, הרוסים פינו את המחנות שהיו בארכנגלסק והעבירו את האנשים מזרחה להרי אורל.

לאחר המלחמה חזר אחיו לאון לוורשה, גילה כי אשתו וילדו נרצחו על ידי הנאצים. הוא מילא טופס של הג'וינט ומסר את הכתובת של אבי בקריית חיים. את הטופס המקורי בכתב ידו של דודי מצאתי בארכיון בוורשה. ליאון עם קרובים נוספים הועברו למחנות העקורים בגרמניה, שם הוא התחתן עם בת משפחה אחרת (רחל) שנותרה בחיים, ונולדה להם ילדה אחת (נחמה).

בתום מלחמת השחרור, כשעלו לארץ ממחנות הפליטים בגרמניה הועברו לאון זילברגלייט אשתו רחל ובני משפחה אחרים אל "מחנה עולים" שהיה בקריית שמואל, מעבר לפסי הרכבת – מרחק מאות מטרים ספורים מרחוב ב' בו גרנו. אבי "שחרר" את אחיו וקרובים האחרים שהיו במחנה העולים, והם עברו להתגורר ברחוב ב' 95.

בנוסף אליהם, התגורר איתנו בן דוד אחר מצד אמי (אריה ברזניק) שהיה פרטיזן ברוסיה, שנפצע במהלך הקרבות בסטלינגרד ושרד את המלחמה כפצוע. לאחר המלחמה ניסה אריה ברזניק לעלות לארץ בעליה ב' באנייה "אף על פי כן" (מוצגת היום במוזיאון חיל הים בחיפה). הוא נתפס ויישב במחנות בקפריסין. אריה ברזניק המשיך להתגורר ברחוב ב' 95 עוד מספר שנים, יחד עם דודי דב הליבני. קשה להאמין כיום, כמה משפחות אפשר לדחוס בבית עם שלושה חדרים.

לאחר תום המלחמה העולמית, נכנס אבי להסדר משכנתא חדש באגודות הדיור ההסתדרותיות, ובשנת 1949, עברנו לגור ברחוב י"ח (ציזלינג) 42. ברחוב ב' המשיכו להתגורר קרובי המשפחה האחרים עד שכל אחד עבר למקום אחר – לאון זילברגלייט לתל אביב. קרובים נוספים שהגיעו מורשה וממחנות העקורים בגרמניה היו משפחת טייק (ליאון וגולה) שעברו לגור ברחוב כ"ז בקריית חיים, ולהן שתי בנות: רותי (כיום בתפקיד בכיר במשרד מבקר המדינה בירושלים) ושרל'ה (כיום בתל אביב, שהקימה את רשת בתי קפה הבינלאומית "ארקפה").

פרט לסיפורי המסמכים שמעידים מעט על הדרמות, והמשימות שעמדו בפני דור המייסדים של קריית חיים, לצערי לא נותר דבר פיזי מהחצר הנפלאה שהייתה סביב הבית ברחוב ב'. החצר היתה מגרש המשחקים, עולם הקסם והרפתקאות של הילדות, ובאותו הזמן מקור חשוב להשלמת מזון בשנות המלחמה ובשנות הצנע, אבל זה כבר סיפור אחר.

חיפה, יוני 2008